

Kamišibaj u dječjem vrtiću

Radonić, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:725202>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-26**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Karla Radonić
Kamišibaj u dječjem vrtiću
Završni rad

Zagreb, svibanj, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Karla Radonić
Kamišibaj u dječjem vrtiću
Završni rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Vladimira Velički

Zagreb, svibanj, 2023.

Sadržaj

SAŽETAK	
SUMMARY	
1.UVOD	1
2. KAMIŠIBAJ – MULTIMODALNO SREDSTVO PREPRIČAVANJA	2
2.1. Izvedba	3
2.2. Vrste kamišibaja.....	4
3. DOŽIVLJAJ KAMIŠIBAJ IZVEDBE	4
3. 1. Stupnjevi empatije.....	5
3. 2. Kyōkan	6
4. POVIJEST KAMIŠIBAJA.....	6
4.1. Razvoj kamišibaja za vrijeme rata.....	8
4.2. Kamišibaj u odgojno-obrazovnim ustanovama	9
5. KAMIŠIBAJ U SVIJETU	10
5.1. Kamišibaj u Italiji.....	11
5.2. Kamišibaj u Argentini	11
5.3. Kamišibaj u Sloveniji	13
5.4. Kamišibaj u Hrvatskoj	13
6. KAMIŠIBAJ U RADU S DJECOM S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA	15
7. MOJ SUSRET S KAMIŠIBAJEM	17
7.1. Prva etapa.....	17
7.2. Druga etapa	18
7.3. Treća etapa	21
7.4. Četvrta etapa	22
7.5. Peta etapa.....	23
7.6. Osvrt na provedenu aktivnost	27
8. ZAKLJUČAK.....	27
LITERATURA	28

SAŽETAK

U ovom radu obrađivat će se kamišibaj kao način pripovijedanja i prenošenja znanja djeci predškolske dobi. Njegova povijest i proces nastanka važna je za razumijevanje same biti njegovog korištenja u odgojno – obrazovnom procesu. Važno je znati kako izvesti kamišibaj pa je stoga u radu detaljno opisana i izvedba. S obzirom na to da kamišibaj kazalište nije uobičajen način pripovijedanja, on izaziva poseban doživljaj kod publike. Djeca i odrasli tijekom izvedbe osjete „kyōkan“ – osjećaj zajedništva i povezanosti koji se širi. Iz Japana, odakle i potječe, proširio se po cijelom svijetu i postao dio mnogih udruga i projekata koji su prepoznali njegovu kulturnu i edukativnu ulogu u dječjem razvoju. Osim kao edukativno sredstvo, ima svoje karakteristike i u terapiji. Pokazao se vrlo učinkovitim u radu s djecom s intelektualnim teškoćama dajući mu karakteristike art terapije. Cilj rada je istražiti teorijsku osnovu kamišibaj pripovijedanja i njegovu primjenu u praktičnom radu s djecom predškolske dobi.

Ključne riječi: kamišibaj, pripovijedanje, rani i predškolski odgoj i obrazovanje

SUMMARY

In this paper, kamishibai will be discussed as a way of storytelling and imparting knowledge to preschool children. Its history and process of creation is important for understanding the very essence of its use in the educational process. It is important to know how to perform kamishibai, so the performance is described in detail in the paper. Given that kamishibai theater is not a common way of storytelling, it evokes a special experience in the audience. During the performance both children and adults feel “kyōkan” – a sense of community and connection that spreads. From Japan, where it originated, it spread throughout the world and became part of many associations and projects that recognized its cultural and educational role in children's development. In addition to being an educational agent, it also has its own characteristics in therapy. It has proven to be highly effective in working with children with intellectual disabilities, giving it the characteristics of art therapy. The aim of this paper is to investigate the theoretical basis of kamishibai storytelling and its application in practical work with preschool children.

Key words: early and preschool education, kamishibai, storytelling

1.UVOD

U ranoj i predškolskoj dobi dijete spoznaje svijet oko sebe primanjem informacija i interakcijom s vršnjacima i odraslima. U ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja zadaća odgojitelja je graditi program odgoja i obrazovanja prema individualnim mogućnostima i sposobnostima djeteta poštujući pri tome opća načela i smjernice. (Nenadić – Bilan, 2000) Prema Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2016) jedna od osam ključnih kompetencija za djetetovo cjeloživotno učenje jest „Komunikacija na materinskome jeziku“. U njoj je navedeno da „U ranoj i predškolskoj dobi komunikacija na materinskome jeziku osnažuje se osposobljavanjem djeteta za pravilno usmeno izražavanje i bilježenje vlastitih misli, osjećaja, doživljaja i iskustava u različitim, za njega svrhovitim i smislenim aktivnostima.“

U suvremenom dobu tehnologije djeci je uskraćena mogućnost ljepote književnosti u svim njenim oblicima pa tako i u onom najstarijem, u usmenoj književnosti. To je „vrsta kazivanih ili pjevanih tradicijski uobličениh tekstova u živoj izvedbi ili u zapisu“. (usmena književnost. *Hrvatska enciklopedija*, 2021)

„Priče su jedan od medija koji djeci možemo ponuditi da bolje razumiju ono što se događa u njihovom unutarnjem svijetu osjećaja i mašte, da nauče osvještavati i izražavati svoje osjećaje te upravljati njima.“ (urednice: Miščenić i Ramić, 2021) Dakle, važno je dijete upoznati s pričom bilo to čitanjem, pričanjem ili pripovijedanjem. Mnogi pričanje i pripovijedanje definiraju kao istoznačan pojam, međutim postoji razlika koju Velički (2014) ističe u svojoj knjizi „Pričanje priča – stvaranje priča: Povratak izgubljenom govoru“ na sljedeći način:

„Pripovijedanje je složena jezično-spoznajna sposobnost koja na spoznajnome planu zahtijeva strukturiranje priče, odnosno stvaranje početka, sredine i kraja, a na jezičnome planu dekonstruiranje jezika i jezično oblikovanje priče.“ (Velički 2014, str. 41, preuzeto od Težak, 1998) Pričanje je živo usmeno izlaganje izvornog sadržaja gdje osoba upotrebljava vlastiti rječnik te tako stvara vlastite rečenice. To je kreativan čin koji pokazuje pripovjedačko umijeće jer se osoba oslanja na svoj stvaralački pristup, samostalnost, originalnost i maštu.

Primjer usmene književnosti je kamišibaj. Izvodi se miješanjem kartica s lijeva na desno u drvenom okviru. Na prednjoj strani kartice ilustracija je koja prikazuje radnju koju kamišibajkar

čita s poleđine kartice ili samostalno priča. Upravo zbog same dinamičnosti izvedbe, kamišibaj pripovijedanje jedan je od načina realizacije usmene književnosti za djecu rane i predškolske dobi.

„Kamishibai je interdisciplinarna umjetnost i upravo takav model pripovijedanja otvara niz improvizacija kao i nove moguće načine učenja vještine pričanja priča, no stavlja određene i okvire, koji se prije svega odnose na redukciju i slike i riječi, preciznije rečeno slika i riječ se međusobno skladno nadopunjuju.“ (Vidović Schreiber, 2019, str. 66)

2. KAMIŠIBAJ – MULTIMODALNO SREDSTVO PREPRIČAVANJA

McGowan (2010) definira kamišibaj („kamishibai“ – papirnato kazalište) kao način pričanja priča, umjetničku izvedbu, koja se pojavila u Japanu u kasnim dvadesetim godinama dvadesetog stoljeća, a popularnost je stekao četrdesetih i pedesetih godina istog. Povezuje ga se s pričom o trgovcima slatkišima koji su putovali na svojim biciklima noseći drveni okvir. Djeci su uz slatkiše, koje su im prodavali, pričali priče koristeći okvir kao pozornicu. Priče su pričane na licu mjesta, a kartice s ilustracijama mijenjale su se u drvenom okviru (butaj) kako je priča tekla. U kasnim pedesetim godinama dvadesetog stoljeća s pojavom televizora nestao je kamišibaj, ali se vratio u posljednjih nekoliko godina i raširio se iz Japana po cijelom svijetu.

Slika 1 butaj preuzeto sa:

https://shop.artebambini.it/wooden-suitcase-theatre-butai?_store=en&_from_store=default

Kamišibaj i dijete su dva neodvojiva pojma što ističu Antonija Balić Šimrak, Mirjana Bakotić i suradnici u svojoj knjizi „Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug : svašta se može dogoditi u krugu...“ (2018) u kojoj se uspoređuje svestranost kamišibaja s djetetom. Poistovjećuju djetetovu slobodu, spontanost i fleksibilnost izražavanja s kamišibajem kao umjetničkim medijem pripovijedanja s istim karakteristikama. Holistički i interdisciplinarni pristup djetetovom razvoju i odgoju podrazumijeva da se treba djetetovim razvojnim zadaćama pristupiti miješanjem i

spajanjem više disciplina i metoda. Upravo zbog toga kamišibaj izvrsno je sredstvo učenja koristeći istovremeno modele: likovna umjetnost, govorno-jezični izričaj, glazbena umjetnost, gesta i mimika. (Balić Šimrak i sur., 2018)

2.1. Izvedba

Iako je kamišibaj izvrsno sredstvo za poticanje kreativnosti i stvaralaštva, postoje određena pravila njegovog izvođenja kojih se treba pridržavati. Prije izvedbe važna je dobra priprema koja podrazumijeva pažljivo biranje priče. Priča, prije svega, mora biti bliska pripovjedaču (kamišibajkaru) kako bi je mogao prenijeti drugima, a to postiže tako da epski tekst prilagodi usmenom izvođenju. On prilagođava tekst stvaranjem formula i shema. Formule su određene fraze, stihovi ili izrazi koji se ponavljaju, a djeci su jako zabavne te se ona nerijetko uključe u ponavljanje istih. Osim kamišibajkaru, priča mora biti bliska i publici. Nakon što je priča izabrana, prilagođena i naučena, može početi proces izvedbe. (Velički, 2014)

Kamišibajkar stoji pokraj, još uvijek zatvorenog, butaja. Važno je naglasiti da se on „ne skriva“ iza okvira jer je bitan njegov kontakt očima s publikom, geste i mimika. Također, ne bi smio stajati predaleko od butaja kako ne bi pažnja publike išla samo na njega umjesto na priču i njegovu interpretaciju iste.

Lupkajući dvama drvenim štapićima (hyōshigi (拍子木)) daje znak da će izvedba krenuti.

Kamišibajkar otvara troja vrata okvira i izgovara ime priče i njezinog autora. Zatim kreće priča...

Slika 2 hyōshigi (拍子木) preuzeto sa:

(<http://www.kamishibai.com/store/clappers.html>)

Mijenjanje kartica izvodi se s lijeva na desno kako bi oko publike pratilo radnju kao i kada ju čita. Ovaj proces mijenjanja kartica stvara privid kontinuiteta priče i napetost publike što omogućava koncentriranost. Na poleđini kartica može se nalaziti tekst koji kamišibajkaru koristi kao podsjetnik na radnju priče. Izvedba se ne smije svesti samo na iščitavanje teksta s poleđine

kartica jer kamišibajkar mora stalno komunicirati s publikom – verbalno i neverbalno. On mora koristiti normalan ton glasa, ali prikladan priči. Ne smije mijenjati glas kako bi ga prilagodio likovima; taj dio treba ostaviti mašti publike.

Kraj izvedbe se naglašava prikladnom frazom poput: „I to je sve istina, /Kao što vi vidite mene, /A ja vidim vas!“ ili poznatijom „Čiča miča, gotova je priča.“ Izgovaranjem fraze završetka, zatvara se butaj. Kartica s kojom je priča završila ostaje kao posljednji prizor. Važno je zatvoriti butaj sporo i napraviti kratku stanku prije postavljanja mogućih pitanja ili nekog povezanog razgovora. Stanka se radi kako bi publika skupila sve dojmove izvedbe i polako izašla iz alternativnog svijeta kojeg je priča stvorila i naziva se „emocionalna stanka“. (Velički, 2014, The International Kamishibai Association of Japan, 2022)

2.2. Vrste kamišibaja

Izvorno je kamišibaj bio način usmenog pričanja priča u kojem se ne koristi nikakav oblik zapisa priče. Iako mnogi povezuju kamišibaj s čitanjem teksta s poledine kartica, valja naglasiti da to u prvim inačicama kamišibaja nije bilo tako. Zapisivanje priča na poledinu kartice dogodilo se uslijed povijesnih zbivanja u Japanu za vrijeme Drugog svjetskog rata, o kojima će biti rečeno nešto više kasnije.

Glavna podjela je na gaitō kamishibai („ulični kamišibaj“) i edukativni kamišibaj. Ulične izvedbe bile su interaktivne i temeljene na improvizaciji. Edukativni kamišibaj nastao je zbog cenzure sadržaja za vrijeme rata. Njega karakterizira tekst na poledini i jednosmjerna komunikacija pripovjedača prema publici. Dok su se gaitō izvedbe pričale u epizodama koje sadržavale su stotine kartica, verzije ovih kamišibaj priča su sadržavale između 12 i 16 kartica, a nekad i do 8. Smanjen broj kartica dogodio se zbog publike za koju su priče bile namijenjene – kako bi se održala dječja pažnja, zainteresiranost i koncentracija. (McGowan, 2015)

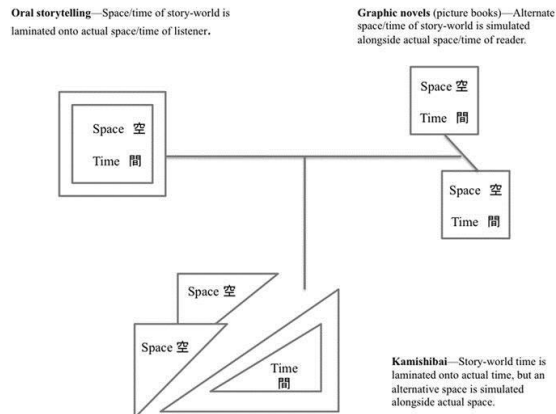
3. DOŽIVLJAJ KAMIŠIBAJ IZVEDBE

Kamišibaj je kombinacija oralne (narativne) i vizualne izvedbe pa tako ima poseban pojam vremena i prostora za publiku. Kombinira značajke vremena i prostora usmenog pripovijedanja sa značajkama vremena i prostora ilustriranog romana. (McGowan, 2015)

Usmeno pripovijedanje – vrijeme i prostor priče zbivaju se unutar vremena i prostora publike

Ilustrirani roman (slikovnica) – alternativno vrijeme i prostor priče odvija se paralelno s realnim vremenom i prostorom publike

Kamišibaj – vrijeme priče zbiva se unutar pravog vremena publike (trenutak pripovijedanja „uživo“), a prostor priče simuliran je kao prostor koji egzistira pored pravog prostora publike

Slika 3 "Space-time coordinates for kamishibai, oral storytelling, and graphic novels" preuzeto od:

McGowan, 2015, str. 73

Taj specifičan prostor i vrijeme koje se događa tijekom kamišibaj izvedbe jednak je za cijelu publiku. Interpersonalna uključenost koja se događa za vrijeme izvedbe uzrokuje povezanost publike.

3. 1. Stupnjevi empatije

Prema Chen Chin-Chang-u (2022) postoje 3 stupnja empatije koju osoba doživljava tijekom kamišibaj izvedbe.

1. Reakcija publike na djelo u trenutku izvođenja

Ovaj stupanj empatije odvija se za vrijeme izvedbe. Kamišibaj pripovjedač mora ispričati i složiti priču na način da izazove empatiju i sudjelovanje publike.

2. Osjećaji koje publika dijeli tijekom izvedbe

Ovaj stupanj empatije odnosi se na različite osjećaje koje izaziva kamišibaj priča i njene ilustracije. Općenito je čitanje slikovnica osobno iskustvo, ali se u ovom slučaju odnosi na veću publiku tako da se ta emocija koja je izazvana pričom širi, proživljava i dijeli sa zajednicom koja sluša.

3. Zajedničke uspomene ljudi ili zajednice

Treći stupanj empatije odnosi se na zajedničku uspomenu na sam kamišibaj. Upravo zbog kyōkana (emocije koje publika zajedno proživljava), kamišibaj je tema mnogih razgovora. Cijelo iskustvo kamišibaj izvedbe ostavlja snažan dojam tako da ga se pamti.

U Tajvanu kamišibaj na interaktivan način obrađuje teme zajedništva i unapređenja društva. Omogućeno je i da publika sama stvara svoje priče pa je tako Dream Community in Shiji, Taiwan osmislila način zbližavanja zajednice širenjem emocija i uspomena. Sudionici su sami stvarali i izvodili priče pred drugima, a priče su bile o njihovim doživljajima, emocijama i uspomenama.

3. 2. Kyōkan

Tara M. McGowman prema Matsui, Noriko (1998) opisuje razliku u slikovnicama i kamišibaju. Naime, u kamišibaj izvedbi koja se događa u trenutku ispred publike, ta publika postaje svjesna kūkan (空間, doslovan prijevod „prostor i vrijeme“). Također, pripovjedačevo mijenjanje kartica daje osjećaj kontinuiteta i na taj način se zadržava fokus publike. Osjećajući kūkan, publika stvara „zajednički osjećaj“, tj. kyōkan (共感). Matsui je objasnio kyōkan kao vrlo snažnu silu koja osigurava svo dobro u svijetu i ako kamišibaj pripovjedač dobro izvede priču, energija kyōkana ispušta se i tako poboljšava ljudske odnose. On također vjeruje da se na taj način može doći i do mira u svijetu. (McGowan, 2015)

Matsui objašnjava da kyōkan ne nastaje i ne širi se zbog izvedbe pripovjedača već zbog same pažnje publike koja je prisutna zbog dramatičnosti i iščekivanja koje nudi kamišibaj izvedba ako ju pripovjedač dobro izvede. Upravo zbog te napetosti djeci u ranoj i predškolskoj dobi je zaokupljena pažnja – što kamišibaj čini izvrsnim sredstvom interaktivne i zabavne edukacije za odgojitelje.

4. POVIJEST KAMIŠIBAJA

Kamišibaj je nastao iz različitih kulturoloških i povijesnih čimbenika. Ti čimbenici su utjecali na onaj oblik kamišibaj izvedbe koju poznajemo danas i vidamo u odgojno obrazovnim ustanovama. Povijest kamišibaja seže u daleku prošlost. Casadei (2022), da bi ga lakše stavila u određeni vremenski period, definira kamišibaj kao medij koji koristi zvučni (glazba, glas), vizualni (slika) i verbalni izričaj (kako bi se prenijela poruka). Ako gledamo kamišibaj na taj način moglo bi se reći da mu je predak tradicionalni e-toki 絵解き (doslovni prijevod: „objašnjenje slikama“)

koji je prisutan još od dvanaestog stoljeća. Ovaj žanr uključuje likovnu formu e-makimono 絵巻物 (listovi papira ili tkanine koji se smotavaju i odmotavaju). Koristile su se kako bi se pričale priče o povijesnim i ličnostima u književnosti. U ovom slučaju sam se dizajn e-makimono (odmotavanje slika) može gledati kao stilistički način prikazivanja prolaska vremena i mijenjanja događaja. E-makimono povezan je s e-tokijem kojim su se služili budistički redovnici kako bi uputili narod koji nije bio pismen, koristeći prikaze iz Budinog života. Ovo se pokazalo korisnim za život zajednice jer su ljudi dijelili osjećaj zajedništva i vjerske kohezije kroz estetski doživljaj slika. Ovdje je riječ o načinu naracije kroz vizualnu evokaciju slikama s napjevima i glazbom. Biwa houshi slijepi je redovnik koji je pripovijedao uz glazbu koju je svirao na tradicionalnom žičanom instrumentu (biwa). Ovakav način pripovijedanja nudi dozu empatije, senzibiliteta, zabave i obrazovanja.

Mc. Gowan u svojoj knjizi *The Kamishibai Classroom: Engaging Multiple Literacies Through the Art of "Paper Theater"*, 2010. detaljnije objašnjava nastanak kamišibaj kazališta kakvog poznamo danas. U osamanestom stoljeću u Nizozemskoj se pojavio način pripovijedanja pomoću *gent* („magični lampinjoni“). *Gent* je podrazumijevao obojeno staklo koje se pomicalo ispred izvora svjetla i tako projiciralo sliku na platno ili zid. U Japanu se, osim lampiona na ulicama gradova, pripovijedalo i „sjenama ruku“ zvanom *tekage-e*. Kombinacijom ovih dvaju izvora zabave nastao je *utsushi-e* (projektirane slike). *Utsushi-e* se smatra animacijom u njenim najranijim oblicima. Koristilo se više lampiona, a najmanje dva jer je jedan prikazivao likove i radnju dok je drugi prikazivao scenu tj. mjesto odvijanja same radnje. Zanimanje za *utsushi-e* nestalo je pojavom filma u ranom dvadesetom stoljeću.

Dolazi do pojave papirnatih lutki koje su se zvale *omocha-e*, koje su se prodavale kako bi ljubitelji kazališta mogli i u svojim domovima amaterski pripovijedati. Ovaj tip kazališta naziva se *kabuki* i *bunraku*. Izumitelj ovih lutaka je u počecima koristio lutke na isti način kao i *utsushi-e*, ali se ubrzo pokazalo da su lutke premale za takav način izvođenja. Zainteresirao je tadašnjeg poduzetnika koji mu je iznajmljivao šator u kojem je izvodio predstave za djecu na festivalima. S obzirom na prostor i smanjenu publiku smanjile su se i lutke. Iz ovog tipa kazališta je nastao naziv kamišibaj - “kazalište” (*shibai*) u kojem se predstava izvodila s “papirnatim lutkama” (*kami ningyō*). Te su se lutke kasnije preoblikovale u *tachi-e* (“stojeće slike”). Ideja je bila na isti način kao i *utsushi-e* pomicati slike i tako stvarati priču, ali u ovom slučaju bez izvora svjetlosti.

S obzirom na to da više nisu imali puno opreme, kamišibaj izvođači su osmislili „pozornicu“ koja se mogla nositi preko ramena na štapu, a kasnije i na biciklu. Izvedbe su prebačene na ulicu te se morao smisliti novi način kontrole plaćanja jer više nije postojao šator u koji bi djeca ulazila. Gaitō kamishibai („ulični kamišibaj pripovjedač“) prodavao je slatkiše prije svake predstave kako bi osigurao neki izvor prihoda od kojeg je najčešće živio. Djeca koja nisu platila za slatkiš, a ostala su gledati predstavu bila su optužena za tadami („besplatno gledanje“) i bila su prisiljena otići. (McGowan, 2015) Postojao je sistem koji je osmišljen kako bi svaki izvođač imao svoje mjesto za izvedbu. Iz svega navedenog može se zaključiti da, iako je kamišibaj bio namijenjen za djecu, njegovi početci bili su u svrhu zarade i prodaje slatkiša, a ne zbog edukacije i zabavljanja djece.

Prve priče bile su verzije popularnih kabuki predstava pa su se tako koristile instrumenti za naglašavanje dramatičnih trenutaka u priči (bubanj, gong, hyōshigi). Neki izvođači su koristili i maske i kostime kako bi bolje dočarali djeci priču i kako bi ih više zainteresirali. Izvoditi ovu predstavu zahtijevalo je puno vještine jer su se morale kontrolirati lutke i instrumenti u isto vrijeme. Zbog potresa 1923. godine mnogi su ostali bez domova i siromašni pa su se okrenuli uličnom zabavljanju kao načinom zarade. Zbog manjka iskustva došlo je do pojave e-banashi (priče u slikama). Ovaj način pripovijedanja zahtijevao je samo kartice s ilustracijama koje su se pomicale dok je pripovjedač pričao priču. Izumitelji ovog novog oblika kamišibaj pripovijedanja koristili su se terminom e-banashi kazalište, a ne kamishibai kako bi se znalo na koji način se izvodi predstava. Bez obzira na to, s pouzdanjem se može reći da su tachie-e i e-banashi preteča kamišibaj pripovijedanja kakvog poznajemo danas.

4.1. Razvoj kamišibaja za vrijeme rata

1932. godine roditelji i učitelji počeli su dovoditi u pitanje kamišibaj i gaitō pripovjedače. Smatrali su sadržaj priča nedovoljno edukativnim i činjenicu da su se priče izvodile na ulici nehigijenskom. Dok su jedni bili strogo protiv kamišibaj izvođenja, drugi su se zalagali za njega jer su u njemu vidjeli potencijal za odgoj i obrazovanje djece kroz njima zanimljiv i zabavan način. Tako su se kamišibaj izvedbe s gaitō (ulica) prebacile u domove i učionice. (McGowan, 2010)

U kasnim tridesetim godinama dvadesetog stoljeća došlo je do pokušaja osvajanja i širenja japanskog teritorija. Izbio je rat i zbog promicanja nacionalizma došlo je do kontrole medija – pa tako i kamišibaja. Do tada su kamišibaj pripovjedači spontano prenosili priču ne zapisujući tekst

na kartice koje su pomicali. Zbog kontrole sadržaja morali su ispisivati tekstove priča koji su bili cenzurirani kako ne bi došlo do pričanja neželjenih sadržaja. Pričale su se priče koje su djecu podučavale praktičnim vještinama potrebnim za ratna vremena npr. prevencija bolesti i postupak u slučaju zračnog napada. Također, postojale su i priče koje su bile namijenjene bolesnicima i ranjenim vojnicima kako bi im pružile utjehu. U to je vrijeme došlo do pojave kamišibaj priča koje su bile namijenjene za širenje obrazovanja odraslima.

Nakon rata savezničke su okupacijske vlasti (GHQ) proučavale kamišibaj isto kao i ostale medije kako bi zaustavili širenje propagandnih razmišljanja i sadržaja. Gaitō kamišibaj izvođači udružili su se s Educational Kamishibai Association i formirali ujedinjenu Kamishibai Association of Japan. Kamišibaj je cvjetao kao oblik obrazovanja i zabave do pojave televizora (denki kamishibai ili „električni kamishibai“). Tada je kamišibaj postao asocijacija na siromaštvo i kulturnu regresiju pa su izvedbe na ulici naglo prestale. (prema M. Mc. Gowan preuzeto od Allen (2005))

4.2. Kamišibaj u odgojno-obrazovnim ustanovama

Kamišibaj se nakon rata s ulica Japana preselio u odgojno-obrazovne ustanove. Postojale su serije priča iz područja povijesti, literature, biologije, etike... Kartice su na poledini imale tekst i jasne upute kada se i koliko brzo pomiče kartica. Više se nije moglo improvizirati, već su edukatori, roditelji, knjižničari i ostali morali biti jako dobro pripremljeni za izvedbu.

Šezdesetih godina prošlog stoljeća u knjižnicama su se mogle pronaći objavljene kamišibaj priče koje su prvo bile kategorizirane u audiovizualne materijale, a kasnije su prebačene u kategoriju slikovnica. Kamišibaj se počeo smatrati „potrošnom robom“ i zbog toga su ga prestale koristiti osnovne škole kao sredstvo obrazovanja.

Iako je gubio svoje uporište u osnovnim školama, kamišibaj se pokazao kao izvrsno sredstvo edukacije u vrtićima i centrima za njegu djece. 1952. godine kamišibaj je proglašen kao Jidō bunkazai (vlastiti slobodan prijevod: Dječje Kulturno Blago). Odgajatelje se poticalo da koriste kamišibaj kao sredstvo učenja i odgoja u vrtiću. Nastajale su priče koje su se pisale u skladu s kurikulumom ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja tog vremena. Priče su obuhvaćale tematiku učenja osnovnih vještina u svakidašnjem životu kao što su sigurnost u prometu i korištenje tute. Osim navedenog, priče su razvijale predčitačke vještine i predmatematičke kompetencije.

5. KAMIŠIBAJ U SVIJETU

Kamišibaj je kroz povijest Japana imao svoje uspone i padove. Danas je on poznat kao umjetnost japanske kulture po cijelom svijetu. Dan kamišibaja je proglasila organizacija IKAJA i slavi se 7. prosinca.

Jedna od najpoznatijih udruga na svjetskoj razini jest IKAJA. The International Kamishibai Association of Japan (doslovan prijevod: Internacionalna Kamišibaj Udruga Japana) osnovana je kako bi globalizirala kamišibaj i očuvala ga kao kulturno blago japanske kulture. Za njih je kamišibaj umjetnost i promiču njegovo korištenje na način da su na svojoj internetskoj stranici stavili pdf dokument na engleskom, francuskom, španjolskom i njemačkom jeziku s detaljnim uputama o izradi i izvedbi kamišibaj predstave. (The Internatonal Kamishibai Association of Japan, 2022)

Da kamišibaj sam po sebi stvara među ljudima osjećaj zajedništva i potrebu za širenjem poruke prihvaćanja prepoznao je UNESCO. Organizirano je natjecanje pod nazivom: The multilingual Kamishibai contest u Parizu 2017. godine. Kako bi osvijestili lingvalnu različitost profesionalni praktičari odgojno-obrazovne struke imali su zadatak osmisliti priču koja je sastavljena od četiri jezika i predstaviti je kamišibaj tehnikom usmenog pričanja priče. (UNESCO, 2017)

Višejezični kamišibaj međunarodni je projekt koji je pokrenula organizacija DULALA 2014. godine. Od 2018. godine taj projekt postaje međunarodni i pripada mreži višejezičnog kamišibaja KAMILALA. To je pričanje kamišibaj priče, ali korištenjem više jezika. Na djeci zabavan i zanimljiv način upoznaje ih se s različitosti jezika. Potrebno je najmanje četiri jezika integrirati u priču s tim da je glavni jezik priče onaj koji se koristi u nastavi. Osim što ovakav način rada bogati dječji rječnik, stvara osnovne temelje za čitanje i pisanje, širi kreativnost, on potiče socijalni-emotivni razvoj djeteta bogaćenjem pojma o različitostima. Također, odgajatelju ili učitelju je ovo izvrstan način inkluzivnog uključivanja djece u skupini/razredu koji se koriste drugim jezikom. Natječaj je otvoren i za Hrvatsku od 2022. god, ali o tome nešto više u drugom dijelu rada. (Kamilala, n.d.)

5.1. Kamišibaj u Italiji

Artebambini dizajnira kvalitativne publikacije za djecu i odrasle. U suradnji s muzejima, knjižnicama, kulturalnim ustanovama također nudi i edukacije, sastanke, likovne izložbi i internacionalne konferencije. Temelje se na metodama suvremene pedagogije i prate kulturu Italije i inozemstva. Projekt je namijenjen djeci predškolskog uzrasta, osnovnoškolskog, ali i mladim ljudima kao i odraslima željnima edukacije. Nude “Albi illustrati”, to su priče koje nude djeci i mladima uvid u svijet priča i likovnosti na zabavan način. U suradnji su s poznatim autorima i ilustratorima i smatraju likovnost najvažnijim djelom projekta. Jedan od dijelova projekta jest i kamišibaj. Na internetskoj trgovini koju nudi udruga moguće je kupiti kamišibaj priče koje su nastale kao dio projekta. (Artebambini, n.d.)

AKI, Associazione Kamishibai Italia udruga je kojoj je cilj promicanje, širenje i zaštita tradicije i tehnike usmenog pripovijedanja kamišibaja. Organizira i predlaže svoje aktivnosti širenja kroz edukacije i radionice za osobe zaposlene u odgojno-obrazovnom sustavu i roditelje. Cilj je svima pokazati kako pripovijedati kamišibaj priče i naučiti stvarati nove priče s djecom i odraslima. U bliskoj suradnji su s izdavačkim projektom *Artebambini Racconti in legno*, posvećenom proizvodnji i marketingu narativnih alata kamišibaja, drvenog kazališta slika (butai) i knjiga priča. Također promovira i prenosi događaje usredotočene na tradiciju kamišibaja, kao što su izložbe, konferencije, priredbe. (Associazione Kamishibai Italia, n.d.)

5.2. Kamišibaj u Argentini

U ovom odlomku se opisuje projekt opisan u članku Ansaldo: Kamishibai in kindergarten: The magic of ancient Japanese storytelling with young learners (2014). EFL odgajateljice u dječjem vrtiću potaknule su projekt kojim su htjele razvijati multikulturalnu osviještenost djece u bilingvalnom vrtiću u Buenos Aires-u. EFL odgajatelj/učitelj podrazumijeva osobu koja uči i koristi se engleskim jezikom kao drugim jezikom u zemlji u kojoj on nije materinski. (British council, n.d.) Tako su se u sklopu programa tijekom nekih aktivnosti i petogodišnja djeca koristila engleskim jezikom. Odgajateljice je prije nego su djecu upoznale s temom kamišibaj pripovijedanja, educirao pripovjedač.

Ciljevi projekta:

Glavni cilj bio je upoznati djecu s odabranim elementima tradicionalne japanske kulture i umjetnošću kamišibaj pripovijedanja.

Kako bi se postigao navedeni cilj bilo je potrebno:

1. Upoznati djecu s japanskom kulturom koristeći se tradicionalnom odjećom i objektima (ceremonija čaja, kamišibaj, glazba)
2. Poticati fleksibilno pričanje priče uz pomoć slika: više interpretacije iste slike i stvaranje više varijacija priče miješanjem redoslijeda slika
3. Proširiti djeci vokabular (boje, pridjeve, glagole radnje i mjesta), fluentnost oralne interpretacije (izgovora), poticati korištenje gramatičkih komponenata (prezent i afirmacija) u engleskom jeziku

Projekt se izvodio u paru na način da se jedan odgojitelj obukao u tradicionalnu japansku odjeću i kroz nekoliko susreta se proučavala kultura Japana. Kada su odgajatelji procijenili da su djeca spremna, predstavili su im kamišibaj. Na taj dan uklonili su sve stolce i stolove iz sobe, svirala je japanska glazba i drveni butaj stajao je u sobi. Djeca su u tišini slušala nekoliko priča i izradili su plakat na kojem su bili ključne riječi iz priča, novi vokabular, likovi itd.

Sljedeći korak u projektu bilo je uključivanje djece. Odgajateljica je sljedećeg dana pozvala djecu drvenim štapićima, ali je butaj bio pun praznih papira. Djeca su u morala sama smisliti priču, a aktivnosti su bile sljedeće:

1. Podjela djece u 3 skupine
2. Dogovor i pomoć svakoj grupi oko priče
 - djeca sama biraju likove, tijek radnje, mjesto i vrijeme
 - odgajateljica preuzima ulogu pomagača s obzirom na to da djeca stvaraju priče na engleski jezik koji im nije materinski
3. Crtanje i bojanje slika
4. Pričanje potpune priče odgajateljici kako bi ona mogla obogatiti vokabular i gramatiku korištenjem nekih novih fraza i posložiti djecu kako bi svako dijete sudjelovalo pri pripovijedanju
5. Pronalazak naslova priče

Posljednji korak projekta bilo je samo pričanje priča. Djeca su sama pričala ostatku skupine i kasnije roditeljima svoje priče na isti način na koji im je pričala i odgajateljica, dakle koristili su

štapiće, butaj, polagan govor i geste rukama. Odgajateljica je pomagala ukoliko bi djeca u trenutku zaboravila što reći, a najvažnije od svega – svako dijete bilo je uključeno.

5.3. Kamišibaj u Sloveniji

Kamišibaj Slikovedke tim je ljudi koji se ustrajno i predano bavi čuvanjem ljepote pripovijedanja. U njemu sudjeluju Jerca Cvetko, kulturna pedagoginja i izvođačica, te Jure Engelsberger, ilustrator i glazbenik. Bave se kamišibajem od njegove pojave u Sloveniji 2013. godine. U njihovoj arhivi postoji više od 35 mapa (različitih žanrova) priča i poezije za djecu i odrasle. Trostruki su dobitnici Zlatnog kamišibaja na *Slovenskom festivalu kamišibaj teatra* i pobjednici međunarodnog festivala „Bijeli delfin“. Stalno istražuju nove izražajne mogućnosti kamišibaja. Nude mogućnost izrade vlastitog uz mentorstvo. Vode radionice i seminare kamišibaja za odrasle, za djecu priredbe, radionice i za školarce dane kulture. (Slikovedke, 2016)

Društvo KAMIŠIBAJ Slovenije dobrovoljna je udruga koja djeluje na području umjetnosti, obrazovanja i terapije. U svom radu koriste japansku tehniku pripovijedanja slikom. Udruga povezuje i ujedinjuje uglavnom slovenske građane koji se žele aktivno uključiti u primjenu ove japanske tehnike pripovijedanja te je koristiti i promovirati u zemlji i inozemstvu. Svrha Društva KAMIŠIBAJ razvijanje je kamišibaja kao posebne umjetničke forme. Udruga KAMIŠIBAJ promovira autorski kamišibaj koji je u svim elementima autorski rad tima koji stoji iza udruge. (Društvo kamišibaj Slovenije, 2023)

5.4. Kamišibaj u Hrvatskoj

Kozlići su udruga osnovana 2017. godine s ciljem na poticanje kreativnosti i osvještavanje socijalne jednakosti i solidarnosti kao i kulturne različitosti u djece i mladima. Udrugu dobiva financijska sredstva od Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Gradskog ureda za kulturu Grada Zagreba i Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva putem fondova Europske unije. Udruga se bavi radionicama, predstava kao i pričanjem kamišibaj priča.

U suradnji s logopedima, edukacijskim rehabilitatorima, socijalnim radnicima i stručnjacima art terapije bave se s djecom koja imaju teškoće u razvoju. Program već tri godine podupire Ministarstvo kulture i medija kroz “Poziv za predlaganje programa koji omogućuju pristup i dostupnost kulturnih sadržaja za osobe s invaliditetom i djecu i mlade s teškoćama u razvoju u Republici Hrvatskoj”.

Od 2022. i Hrvatska preko udruge Kozlići surađuje u natječaju Višejezični kamišibaj. Tu se otvara mogućnost za sve djelatnike odgojno obrazovnih ustanova kao i sve skupine djece i mladih da izrade svoju kamišibaj priču. Uvjet je da se koriste barem četiri jezika, narječja ili dijalekta. (Udruga za promicanje kulture Kozlići, n.d.)

Priče iz(van) okvira prvi je Festival u Zagrebu posvećen kamišibaj umjetnosti koja se sve brže širi Hrvatskom. Ova umjetnost pripovijedanja uz slike potiče iz Japana. Riječ kamišibaj na japanskom znači „kazalište od papira“. Poznato je da kamišibaj potiče razvijanje dječje mašte, kreativnost, likovnu i govornu izražajnost te komunikacijske i jezične vještine. Na prvom zagrebačkom Festivalu koji organiziraju Etnografski muzej i Udruga Kozlići očekuju se raznovrsna događanja: izložba ručno rađenih drvenih okvira za pričanje kamišibaj priča, zatim niz pričaonica i radionica za djecu i obitelji te revija kamišibaj priča u kojoj će sudjelovati desetak hrvatskih kamišibaj majstorica i majstora. Pričat će se japanske priče, ali i priče suvremenih hrvatskih autora i ilustratora te poznate svjetske književne uspješnice prilagođene za kamišibaj format. (Culturenet, 2022)

Kaleido je osnovan 9.9.201. kako bi pod preporukom Agencije za odgoj i obrazovanje poticao kreativnost i stvaralaštvo. Aktivnosti udruge mogu se podijeliti na: edukativne programe, dramski studio i izdavaštvo. Projekte udruge do sada su financirali: Ministarstvo kulture, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Istarska županija, Grad Buzet, Colas Hrvatska. U suradnji s udrugama iz Hrvatske i iz inozemstva organiziraju se festivali, edukacije, predavanja i seminari, a sve kako bi se potakla kreativnost u odgojno – obrazovnom području i kako bi se radilo na mobilnosti u obrazovanju.

Projekt je osnovala Iva Nemeč i djeluje kao dramska pedagoginja i voditeljica svih projekata u udruzi. Pa je tako u sklopu projekta „Zagrlj me pričom“ bila jedna od predavača. Naime, 2.3.2022. godine održana je online edukacija na temu pripovijedanja (eng. Storytelling) u odgojno-obrazovnom procesu. Iva Nemeč uz svoje kolege: Dijanu Zorić, Hrvoja Bogojevića i Veru Pfaff predavala je o kamišibaj pripovijedanju, a naslovne teme su bile „Igrivo pripovijedanje“, „Razigrani kamišibaj“, „Inkluzivni kamišibaj“ i „Znakovni kamišibaj“. (Kaleidoart, n.d.)

6. KAMIŠIBAJ U RADU S DJECOM S INTELEKTUALNIM TEŠKOĆAMA

Većinom je fokus istraživanja bio učinak na razvijanju dječjih verbalnih i lingvalnih sposobnosti kao i poticanje čitanja. Veliki broj stručnjaka pokazao je interes za proučavanje dobrobiti ove metode rada s djecom s intelektualnim teškoćama. (Marciniak i Dobińska, 2023. preuzeto od Ansaldo, 2014; Langier, 2014; McGowan, 2015; Nowacka, 2018). S obzirom na to da je svako dijete individualno i ima posebne kognitivne sposobnosti, teško je utvrditi točne rezultate i učinkovitost *art terapije* kada je riječ o intelektualnim teškoćama.

„Art terapija je integrativni, dubinsko-psihološki i hermeneutički pristup koji obuhvaća uporabu različitih kreativnih medija, odnosno elemenata umjetnosti (likovno-vizualni izražaj, glazbu, ples, dramu, poeziju) s ciljem unapređenja zdravlja i bržeg oporavka pojedinca. Umjetničkim i kreativnim aktivnostima pojedincu se nastoji pomoći da se prilagodi specifičnoj onesposobljenosti, oporavi od medicinske intervencije ili poboljša kvalitetu života u specifičnim situacijama“ (Škrbina, 2013. prema Warren, 1993, str. 46)

Art terapija vrsta je terapije u kojoj je sama likovnost posrednički element između terapeuta i klijenta. Dakle, art terapije podrazumijeva trijadu: terapeut, klijent i kreativna aktivnost tj. aktivnost koja uključuje likovnost. Između ova tri elementa postoji stalna interakcija i međusobno djelovanje. Najvažniji čimbenici tih interakcija jesu: odnos terapeuta i klijenta, umjetnička dimenzija same aktivnosti i način percepcije i utjecaj te aktivnosti. (Marciniak i Dobińska, 2023. preuzeto od Schmeer, 2003, Schulze, 2019; Sinapius, 2010; Hogan, 2001). Kombinacijom dramske terapije, bibliografske terapije i plastične art terapije dobije se kamišibaj kao unikatna vrsta terapeutske metode. Upravo zbog velikog opsega kamišibaj pripovijedanja ono nudi mogućnost vizualizacije svijeta slikama, vizijama, mislima, emocijama i idejama za pripovjedača i publiku.

Zbog svojih unikatnih karakteristika, kamišibaj omogućuje vezu trijade (pripovjedač (terapeut), publika (klijent) i kreativna aktivnost (izvedba)) da raste u međusobnoj komunikaciji, razumijevanju, doživljaju i emocijama, neovisno o tome jesu li sudionici odrasli ili djeca i neovisno o tome pripadaju li skupini osoba s intelektualnim teškoćama. Sam karakter kamišibaj pripovijedanja je pričom ući u svijet misli i osjećaja publike. Dramatiziranjem same priče se kroz metaforu interpretiraju osjećaji i mentalni problemi s kojima se zatim pojedinac suočava. Na taj način kamišibaj pomaže sudionicima da prepoznaju i upravljaju vlastitim ponašanjima i emocijama, uči ih metodama kako se nositi i prebroditi prepreke i probleme koje život nosi.

(Marciniak i Dobińska, 2023. preuzeto od Jones, 2002, Klein, 1975, Landy and Montgomery, 2012) Osim toga, kamišibaj priče omogućavaju prepoznati i time spriječiti moguća problematična ponašanja, dosegnuti kartazu i pronaći istinu o sebi. (Marciniak i Dobińska, 2023. prema Malchiodi, 2003). Djeca upoznaju sebe i prelaze granice svojih mogućnosti pa tako možemo reći da je kamišibaj moćno edukacijsko i terapijsko oružje koje bi se trebalo koristiti u radu s djecom s intelektualnim teškoćama. Potencijal kamišibaj pripovijedanja leži upravo u inovativnom karakteru, univerzalnosti i fleksibilnosti što je prikazano ilustracijama, interakcijama i nastupom.

Rad s djecom s intelektualnim teškoćama zahtijeva posvećenost prema djetetu i osiguravanje djetetove dobrobiti edukativnim i terapijskim pristupom. Terapeut je najvažniji čimbenik procesa pa tako mora posjedovati određena znanja, vještine i karakteristike. Kao profesionalac u radu s djecom s intelektualnim teškoćama osoba mora biti reflektivni praktičar, odgovorna, predana i empatična. Mora biti organizirana i znati izabrati metodu kojom će pristupiti djetetu. Kako bi izabrao pravu metodu rada, profesionalni terapeut mora poznavati djetetove mogućnosti, potrebe i želje. Odabrana metoda mora na kognitivnoj razini utjecati na dijete s kojim se radi, a za to su potrebna određena znanja o intelektualnim teškoćama i mogućim pristupima istima. Potrebno je pronaći metodu kojom će se djetetu na kreativan i inovativan način pružiti potrebna njega i intelektualna stimulacija. (Marciniak i Dobińska, 2023. preuzeto od Wolan-Nowakowska, 2016; Caena, 2011; Connor et al., 2009; Navarro et al., 2016; Zeber-Dzikowska, Wysocka-Kunisz, Szydłowska, 2016) Kao pripovjedač važno je posvetiti se samom nastupu i onome što se želi u djetetu potaknuti. Ako se na samu izvedbu gleda kao na misiju i želju za djetetovom dobrobiti, mogu se prebroditi neugodnosti koje su rezultat nedostatka savršene izvedbe ili potrebne pripreme.

Kada je riječ o kamišibaj pripovijedanju s djecom s intelektualnim teškoćama i bez njih, važan je sam proces koji se sastoji od dvije faze: mjesto rada i učinak izvedbe. Pripovjedač se mora educirati o samom kamišibaj pripovijedanju i kazalištu. Važno je postaviti si ciljeve, osigurati materijale kao i pripremiti prostor izvođenja. Prostor izvođenja mora biti prigodan, siguran i smirujući kako bi djeca i pripovjedač mogli u punoj koncentraciji pristupiti međusobnoj komunikaciji s pričom. Izvedba ovisi o samom naratoru priče i upravo zbog usmene predaje je jedinstvena i neponovljiva. (Marciniak i Dobińska, 2023)

7. MOJ SUSRET S KAMIŠIBAJEM

Dok sam odrađivala stručno-pedagošku praksu, odlučila sam upoznati djecu s kamišibajem. Stručno pedagošku praksu odrađivala sam u dječjem vrtiću „Iskrice“, a aktivnost sam odradila u starijoj dobnoj skupini „Puž“. Priča koju sam izabrala se zove „Bolestan zeko“ od autorice Anje Werner iz knjige „Pričanje priča - stvaranje priča“ (Velički, 2014). Priča je vrlo zahvalna za usmeno pripovijedanje tako da nije bilo potrebe za prilagodbom epskog teksta. Aktivnost koju sam provela se sastojala od pet etapa koje ću detaljno objasniti u sljedećim odlomcima.

7.1. Prva etapa

Okupila sam djecu na tepih lupkajući drvenim štapićima i ispričala im priču o povijesti kamišibaja. Htjela sam im približiti samu tradiciju japanske umjetnosti usmenog pripovijedanja pa sam izmislila interaktivnu priču o kamišibaj kazalištu.

„Ova priča počinje u Japanu... Znete li djeco što je Japan? Jeste li ikada čuli za tu zemlju?... U Japanu ne tako davno nije bilo televizora, a ni mobitela, ali znate koga je bilo... znatiželjne i vesele djece – baš kao vi! Djeca su jako voljela priče i mogla su ih slušati satima. U Japanu je bilo mnogo gradova i sela i oni su međusobno trgovali različitom robom, voćem, povrćem pa tako i ... ne biste vjerovali, ali i slatkišima. Ti trgovci su putovali na biciklima... Neka digne ruku onaj tko zna voziti bicikl!... Trgovci su na svojim biciklima imali drvene okvire baš kao ovaj ovdje (u tom trenutku iz vreće izvadim kamišibaj butaj). Oni su djeci prodavali slatkiše i pričali im svakakve priče koristeći ovaj okvir koji se zove butaj. Kako bi ih dozvali na priču koristili su ovakve drvene štapiće koji se zovu hyōshigi. Te priče koje su im pričale su imale ime – zvale su se, a zovu se i dan danas kamišibaj. Djeca su jako voljela kamišibaj i zato sam se ja dosjetila da bi se i vama, djeco, mogao svidjeti pa sam posudila od dobrog trgovca ovaj njegov drveni butaj i sada ću vam ispričati jednu priču. Pođite samnom u svijet priča... (u tom trenutku otvaram vrata butaja)“

7.2. Druga etapa

Pričam djeci priču „Bolestan zeko“. Kojoj sam u svojoj improviziranoj interpretaciji promijenila iz originalnog epskog teksta riječ „umoran“ u riječ „bolestan“. Također sam umjesto „...se začulo zvono na vratima“ rekla „čulo se kucanje na vratima“ i dodala zvuk kucanja o stolac na kojem sam sjedila. Kroz cijelo pričanje sam se koristila gestama i mimikom i držala kontakt očima s djecom.

Slika 4 kamišibaj izvedba

U sljedećim redovima je citirana priča autorice Anje Werner.

Jednom se zečić razbolio i morao je ostati u krevetu. Mama zečica zavezala mu je oko vrata šal i skuhala vrući čaj, a tata zec otišao je do ljekarne po lijekove.

Sunce je sjalo, a zečić je zaželio da se može igrati vani sa svojim prijateljima. Upravo je mali jež promolio glavicu kroz vrata i upitao: „Pa gdje si ti zečiću, zar se ne ideš igrati s nama?“

„Ah“, rekao je zečić, „danas sam bolestan i moram ostati kod kuće.“

„Čekaj“, rekao je ježić, „želim ti donijeti nešto da te razveselim!“

Ježić je otrčao na livadu i počeo za zečića brati veliki buket cvijeća. To je s drva vidjela vjeverica i upitala:

„Za koga bereš to lijepo cvijeće?“

„Ah“, rekao je jež, „zečić je bolestan. Želim mu odnijeti cvijeće.“

„Onda ću mu ja odnijeti lješnjake“, rekla je vjeverica i odskakutala.

I upravo kad je vjeverica iskopala nekoliko lješnjaka iz svojega skrovišta, doletjela je pčelica zujeći i upitala: „Za koga si iskopala te lijepe lješnjake?“

„Ah“, rekla je vjeverica, „zečić je bolestan. Želim mu odnijeti lješnjake.“

„Onda ću mu ja odnijeti meda“, rekla je pčelica i odzujala.

Upravo kad je pčelica stavljala med u jedan lončić, doskakutala je žaba i upitala: „Kre, kre, za koga stavljaš taj lijepi med u lončić?“

„Ah“, rekla je pčelica, „zečić je umoran. Želim mu odnijeti meda.“

„Onda ću mu ja odnijeti kamenčiće da se s njima igra.“

I upravo kad je žabica skupljala najljepše kamenčiće, došla je mala buba:

„Za koga skupljaš kamenčiće?“, upitala je.

„Ah, zečić je bolestan. Želim mu odnijeti kamenčiće da se s njima igra.“

„Onda ću mu ja odnijeti bočicu punu soka“, rekla je bubica i otpuzala.

Zečić je još uvijek ležao u krevetu i bio tužan jer nije mogao van.

Tada se začulo zvonce na vratima i jež je donio buket cvijeća. Zatim je došla vjeverica i donijela lješnjake.

Zatim je došla pčelica i donijela med.

Zatim je došla žaba i donijela kamenčiće.

Zatim je došla mala buba i donijela malu bočicu punu soka.

Zatim se zečić veselio i ubrzo je ozdravio.

(Velički, 2014, str. 147. i 148.)

Nakon pričanja polagano sam zatvorila butaj izgovarajući: „Tko se priče sjeća njega prati sreća“. Kratko sam zastala kako bi djeca slegnula dojmove priče i upitala: „A sad ćemo vidjeti čega se vi sjećate.“ S djecom sam nakon ovog prvog čitanja razgovarala o likovima i fabuli priče. Nakon kratkog razgovora rekla sam: „Sada ću priču ispričati još jednom, a vi opet pažljivo slušajte.“

Slika 5 naslovna kartica

Slika 6 kartica 1

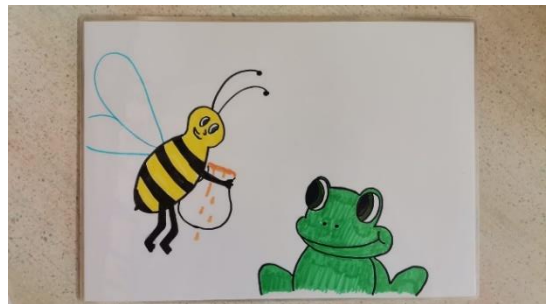
Slika 7 kartica 2

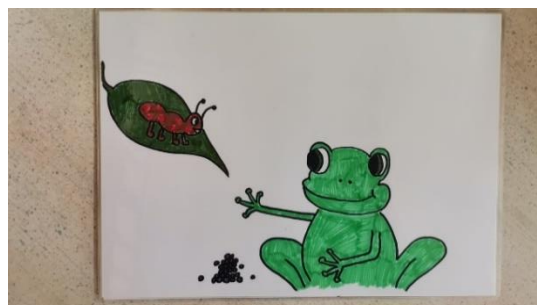
Slika 8 kartica 3

Slika 9 kartica 4

Slika 10 kartica 5

Slika 11 kartica 6

Slika 12 kartica 7

Slika 13 kartica 8

Slika 14 kartica 9

Slika 15 kartica 10

7.3. Treća etapa

Opet sam djeci ispričala priču i ponovila ritual završetka priče kao i nakon prvog pričanja. Djeci sam, zatim, postavila pitanje: „Sada imam jedno malo teže pitanje za vas. Mene zanima, zašto su životinjice nosile zečiću različite stvari?“. Djeca su odgovorila „Jer je zečić bio bolestan“. Kako bih potakla na razvoj međuvršnjačkih odnosa i empatije postavila sam pitanje: „U redu, to je točno, ali zašto su mu donosila darove kada je bolestan.“ Djeca su odgovorila kako bi ga razveselila. Zatim sam potakla razgovor jesu li oni kada donijeli nekom nešto da ga razvesele i je li njima nekada netko nešto poklonio što ih je razveselilo.

Nakon kratkog razgovora djeci sam rekla: „Jako mi je drago kako smo lijepo popričali o kamišibaju i o bolesnom zeki i njegovim dobrim prijateljima, a sada imam jedan zadatak za vas. Svakome ću dati njegov vlastiti butaj u kojeg ćete nacrtati što biste poklonili svom bolesnom prijatelju ili prijateljici.“ Iz skupine djece sam izabrala tri djevojčice K, A i E kojima sam dala uputu da nacrtaju na A4 formatima papira priču na temu koju one žele. Objasnila sam im da će one biti male pripovjedačice i da ću im posuditi butaj kako bi mogle cijeloj skupini ispričati priču.

7.4. Četvrta etapa

Djeca slikaju flomasterima u kamišibaj butajima napravljenima od kutija za šibice. Naglasila bih da nisu sva djeca htjela slikati nego su izabrala slobodnu igru u centru građenja.

Slika 16 djeca izrađuju kamišibaj

Djevojčice K, A i E dogovaraju se o naslovu priče i ja im naglašavam da svaka od njih treba naslikati barem jedan crtež i ispričati ga kasnije stoga je važan redoslijed slika i da se moraju naprijed dogovoriti. Djevojčice su bile jako uzbuđene i ozbiljno su shvatile zadatak. Mene su pitale da im napišem naslov priče – „Svi su bolesni“.

Čekam da sva djeca završe i tada ih upućujem da sjednu na stolice jer će njihove prijateljice ispričati priču koju su se same potrudile naslikati i smisliti.

Dječji radovi u kamišibaj butajima na temu „Što bi poklonio/la bolesnom prijatelju?“

Slika 17 „Nacrtao sam prijatelja kako mu donosim proljeće da ga razveselim“ dječak T (5 godina)

Slika 18 „Nacrtao sam lijek med i čaj“ dječak F (6 godina)

Slika 19 "Nacrtao sam prijatelja kako mu donosim proljeće da ga razveselim" dječak T (5 godina)

7.5. Peta etapa

Djevojčice su stale ispred svih i uz moju pomoć stavile crteže u butaj, zatim je krenula priča:

Prvi crtež (naslovnica) djevojčica K:

Slika 20 "Svi su bolesni"

Drugi crtež djevojčica A:

Slika 21 „Jednom davno je bila princeza i onda je otišla u selo onda na kampiranje u drugo selo“

Treći crtež djevojčica A:

Slika 22 „I onda je otišla natrag kuci. I onda je otišla svog psa šetati i onda“

Četvrti crtež djevojčica E:

Slika 23 „I taj pas je bio bolestan i onda mu je vjeverica donijela buket cvijeća i onda je došla pčelica i upitala za koga bereš to lijepo cvijeće i onda je vjeverica rekla pas je bolestan želim mu pokloniti cvijeće i onda je pčelica rekla onda ću ja donijeti med i onda je odletjela u košnicu i nabrala med. I pas je ozdravio.“

Nakon njihove priče svi smo im pljeskali. Zatim su djeca rekla da i oni žele ispričati svoje „kamišibaj priče“ ispred ostalih. Taj dio aktivnosti mi nije bio u planu, ali sam odlučila promijeniti smjer aktivnosti u skladu sa željama djece. Na slici ispod je prikazano kako dijete koje priča priču dok stoji ispred ostale djece koja slušaju.

Slika 24 dječje pričanje priče

Svatko je uzeo svoj potpisani butaj sa stola i rekao što je nacrtao. Ja se nisam uplitala u aktivnost već sam bila samo promatrač osim u slučajevima kada sam naglasila djetetu da koristi punu rečenicu. U sljedećim ću redovima citirati neke od dječjih izjava:

„Nacrtao sam prijatelja kako mu donosim proljeće da ga razveselim“ dječak T (5 godina)

„Nacrtao sam sok od jabuke da se pije“ dječak M (5 godina)

„Nacrtao sam lijek“ dječak F (5 godina)

„Nacrtala sam kućicu. Kad je neko bolestan da se može zabavljati u kućici.“ djevojčica L (5 god)

Djeca koja nisu crtala u kamišibaj butaje su također htjela „ispričati svoje priče“ pa sam ih pozvala da kao i ostali stanu pred svih i ispričaju što bi poklonili svom bolesnom prijatelju/prijateljici.

„Ja bi prijatelju donijela poklon“ djevojčica J (5 godina)

„Donio bi playstation bolesnom bratu da bude sretan“ dječak L (5 godina)

Djeca su se nakon boravka na dvorištu vratila u sobu i pitala me: „Mogu li prije ručka cure ponovo ispričati priču?“. Djevojčicama sam ponovo pomogla složiti crteže u butaj, djeca su se smjestila i priča je krenula:

Slika 25 djevojčice izvode kamišibaj priču „Svi su bolesni“

Prvi crtež (naslovnica) djevojčica K:

„Svi su bolesni“

Drugi crtež djevojčica K:

„Jednog dana živjela jedna djevojčica koja se šetala ulicom i jednog je dana vidjela cvijeće i ubrala ga“

Treći crtež djevojčica A:

„I onda je otišla svog pasa šetati i onda su otišli negdje i onda su otišli kampirati i napravili su drvenu kućicu i njezin pas je ležao u krevetu. Imali su dva kreveta i onda“

Četvrti crtež djevojčica E:

„I onda se pas od jedne vjeverice razbolio i onda je lisica pokucala na vrata i onda ju je pitala: „Zar se nećeš danas igrati s nama?“ I onda je pas rekao: „Danas sam bolestan.“ I onda je vjeverica rekla: „Onda ću se požuriti na livadu nešto ću ti dati.“ I onda je požurila na livadu i nabrala fino, mirišljivo, lijepo cvijeće i onda ga je ubrala i onda je došla do pseće kuće. Kad je šetala i došla je pčela i rekla: „Za koga bereš to lijepo cvijeće?“ I onda je odgovorila: „Jer je psić bolestan i želim

mu darovati cvijeće da mu bude drago.“ I onda je pčelica rekla: „Onda ću mu ja donijeti med“. Čiča miča gotova je priča.“

Ostala djeca su opet pljeskala, a zatim je došlo vrijeme za ručak.

7.6. Osvrt na provedenu aktivnost

S obzirom na to da djecu nisam poznavala prije izvedene aktivnosti nisam mogla procijeniti interes, motivaciju ni zainteresiranost za pričanje priča. Usprkos tome, smatram aktivnost vrlo uspješnom zbog pozitivnih reakcija koje sam dobila od djece. Preuzevši ulogu voditelja, upoznala sam djecu s kamišibaj kazalištem koje im se jako sviđelo što se dalo vidjeti iz njihovih likovnih radova. Postavljanjem poticajnih pitanja u djeci sam željela razviti osjećaj empatije. Sukladno s tim, kao poticatelj i usmjerivač imala sam cilj da djeca razviju osjećaj samopouzdanja i samopoštovanja kroz izvođenje vlastitih priča. Djeca su se osjećala ponosno i sretno jer su izvodili nešto njihovo originalno i dobivali potvrdu pljeskanjem od svojih prijatelja i od njihove odgajateljice. Jedan od ciljeva bio je da kroz aktivnost oslobodim povučenu djecu i ohrabrim ih na samoinicijativu što je prošlo uspješno. Utjecaj formula u pričanju priča vidjela sam kada su djeca u drugom čitanju priče pokušala ponavljati sa mnom fraze koje se ponavljaju. Također su formule kao takve bile prisutne u kamišibaj izvedbi triju djevojčica.

8.ZAKLJUČAK

Odgajatelji i učitelji uvijek u svom cjeloživotnom učenju traže načine kako motivirati i zainteresirati djecu. Kamišibaj je u prošlim vremenima bio upravo to – pokušaj prenošenja znanja djeci na njima privlačan način. Sukladno s tim, povukla bih paralelu kamišibaj pripovijedanja u prošlosti s tehnologijom današnjice. Za dobivanje djetetove pažnje u odgojno-obrazovnom procesu odgajatelji i učitelji koriste izume 21.stoljeća (videoigrice, tableti, računala...).

Prilikom izvođenja vlastitog kamišibaj kazališta, imala sam priliku potvrditi teorijsku podlogu utjecaja kamišibaja na djecu. Pokazala su interes za povijest kamišibaja kao i za samo pripovijedanje priče. Upravo je ova primjena u praksi potvrdila kako djeca snažno doživljavaju kamišibaj pripovijedanje jer su nakon tjedan dana kada sam se susrela sa skupinom pitala ponovo za priču o Bolesnom zeki. Naglasila bih i kako je kamišibaj jako zahvalno sredstvo za ostale povezane aktivnosti s djecom. Prilikom vlastitih izvedbi, djeca su na kreativan način razvijala osjećaj autonomije i samopouzdanja kao i prihvaćanje od vršnjaka što je od velike važnosti za

njihov razvoj i dobrobit. Sukladno sa svim navedenim smatram da bi kamišibaj trebao biti jedno od sredstava koje odgojitelj koristi u procesu odgoja i obrazovanja.

LITERATURA

1. Ansaldo, M. (2014). Kamishibai in kindergarten: The magic of ancient Japanese storytelling with young learners. *Argentinian Journal of Applied Linguistics* 2 (1), 26-31.
2. Babić, I., ilustracije Jantolek, S., urednice Miščenić, G., Novak Ramić, N. (2021). *Još jedna - Mala knjiga priča pomagalica*. Rijeka: Proprint.
3. Balić Šimrak, A., Bakotić, M. i sur. (2018). *Dijete, cjelovitost, umjetnost, krug : svašta se može dogoditi u krugu...* Zagreb: Golden marketing.
4. Casadei, R. (2022). Kamishibai: "touching" narrative and expressive art. *Graphos. II* (2), 115-127.
5. Chen, Chin-Ching i Chen, Hung-Cheng (2022). An Innovative Practice of Storytelling with Kamishibai: A Preschool Teacher's Educational Journey around Taiwan. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research, volume 673.*, 353-356.
6. Marciniak, A. i Dobińska, G. (2023). The Kamishibai theatre in work with children with intellectual disability. *Journal of Intellectual Disabilities* 27 (1), 87-103.
7. McGowan, M. T. (2015). *Preforming Kamishibai An Emerging New Literacy for a Global Audience*. New York: Routledge.
8. McGowan, M. T. (2010). *The Kamishibai Classroom: Engaging Multiple Literacies Through the Art of "Paper Theater"*. Santa Barbara, California: Libraries united.
9. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015). Preuzeto 17.5.2023.: <https://mzo.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Obrazovanje/Predskolski/Nacionalni%20kurikulum%20za%20rani%20i%20predskolski%20odgoj%20i%20obrazovanje%20NN%2005-2015.pdf>
10. Nenadić-Bilan, D. (2000). Odgojitelj kao nositelj djelatnosti u predškolskom odgoju. U dr.sc. M. Matijević (Ur.) *Zbornik Učiteljske akademije u Zagrebu* (119-126). Zagreb: Učiteljska akademija u Zagrebu

11. Škrbina, D. (2013). *ART terapija i kreativnost: multidimenzionalni pristup u odgoju, obrazovanju, dijagnostici i terapiji*. Zagreb: Dipro.
12. Velički, V., (2014). *Pričanje priča - stvaranje priča*. Zagreb: Alfa.
13. Vidović Schreiber, T.-T. (2019). Kamishibaia – Novi pripovjedački kontekst usmene književnosti u radu s djecom predškolske dobi, *Hrvatska obzorja*, 3, 57-66-

Mrežne stranice:

1. usmena književnost. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 11. 5. 2023.: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=63417>
2. *The Internatonal Kamishibai Association of Japan*. (2022). Pristupljeno 3.5.2023.: <https://www.kamishibai-ikaja.com/en/>
3. United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization. (2017). *The multilingual Kamishibai contest*. Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://en.unesco.org/events/multilingual-kamishibai-contest>
4. Kamilala. (n.d.). *Multilingual kamishibai: uncover stories and languages*. Pristupljeno 3.5.2023.: <https://kamilala.org/en/multilingual-kamishibai-uncover-stories-and-languages/>
5. Artebambini. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://www.artebambini.it/en/publishing/kamishibai/>
6. Associazione Kamishibai Italia. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <http://www.kamishibaitalia.it/>
7. British council. (n.d.). *EFL*. Pristupljeno 28. 4. 2023.: <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowing-subject/d-h/efl>
8. Slikovedke. (2016). *Zgodbe in poezija ob slikah in glasbi*. Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://slikovedke.com/>
9. Društvo kamišibaj Slovenije. (2023). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <http://www.kamisibaj.si/>

10. Udruga za promicanje kulture Kozličići. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://kozlicic.hr/>
11. Culturenet. (2022). *Festival kamišibaj kazališta “Priče iz(van) okvira”*. Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://www.culturenet.hr/festival-kamisibaj-kazalista-price-iz-van-okvira/186873>
12. Kaleidoart. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <https://kaleido-art.org/>

Slike preuzete s mrežnih stranica:

1. Slika 1 preuzeto sa: Artebambini. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: https://shop.artebambini.it/wooden-suitcase-theatre-butai?__store=en&__from_store=default
2. Slika 2 preuzeto sa: Kamishibai for kids. (n.d.). Pristupljeno 3. 5. 2023.: <http://www.kamishibai.com/store/clappers.html>

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada, te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

Karla Radonić